

વીર સંવત ૨૪૯૨, મહા સુદ ૩, સોમવાર
તા. ૨૪-૧-૧૯૬૬, ઢાળ-૨, ગાથા-૫, ૬ પ્રવચન નંબર-૭

બીજી ઢાળ, ચાર ગાથા ચાલી, પાંચમી (ગાથા). 'અજીવ અને આસ્રવ તત્ત્વનું વિપરીત શ્રદ્ધાન.'

તન ઉપજત અપની ઉપજ જાન તન નશત આપકોનાશ માન;

રાગાદિ પ્રગટ યે દુઃખ દેન, તિનહી કો સેવત ગિનત ચૈન. ૫.

એક ગાથામાં બેની ભૂલ (દેખાડી છે). 'મિથ્યાદષ્ટિ જીવ)...' અજ્ઞાની. પોતાનું ચૈતન્ય સ્વરૂપ કોઈ દિ' જન્મે નહિ અને મરે નહિ. ચૈતન્ય કોઈ દિ' જન્મે નહિ અને મરે પણ નહિ. એવા આત્માને ન જાણતો 'શરીરના ઉત્પન્ન થવાથી પોતાનો આત્મા

ઉત્પન્ન થયો એમ માને

છે.' આમાં દાખલો

આપ્યો છે, જુઓ !

આમાં છે. છોકરું જન્મ્યું

ને ? શરીર આમ થયું

એટલે હું જન્મ્યો એમ.

શરીર ઊપજતા હું

ઉપજ્યો એમ અજ્ઞાની

અજીવને પોતાનું સ્વરૂપ

માને છે. એ અજીવની

ભૂલ છે એમ કહેવું છે.

ઓલામાં એ આવ્યું હતું,

આત્મા પરને, દેહને માને, આત્મા દેહમાં પોતાને માને તો એ જીવની ભૂલ (છે). આ દેહ ઊપજતાં હું ઉપજ્યો એ માને તે અજીવની ભૂલ. સમજાણું કાંઈ ?

શરીરના ઉપજવાથી પોતાનો... છે ને ? ‘અપની ઉપજ...’ પોતે તો ત્રિકાળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, આનંદ છે, એને-આત્માને જન્મ ને મરણ નથી. સંયોગી ચીજનો-શરીરનો યોગ થતાં હું ઉત્પન્ન થયો, શરીરનો વિયોગ થતાં હું મરી ગયો. આમાં બેય દાખલા આપ્યા છે, જુઓ ! ઠાઠડી બાંધી છે ને ? એમાં મોઢું કર્યું છે, શરીર કર્યું છે. આ એમાં આપ્યું છે. જૂનામાં આપ્યું છે, નવામાં આપ્યું છે. આ જન્મનો દાખલો છે અને આ મરણનો છે. બે. છે ? ભાઈ ! છે કે નહિ એમાં ? હું મરી ગયો. મરતાં ઊંડે ઊંડે ઊતરે છે ને ? મરવા કાળે આમ ઊંડો ઊંડો જાણે આત્મા ઊતરતો હોય એટલે કે જાણે આમ અભાવ થઈ જતો હોય, શરીર બધું નબળું પડી જાય, અંદર નળીઓમાં ચરબી ઘટી જાય, આમ ઊંડો ઊંડો માણસ નથી કહેતા ? મરતા ઊંડો ઊંડો ઊતરી જાય છે. આ ઓલું સૂંઘે છે ને ? ત્યારે એને એમ લાગે કે, ઊંડો ઊંડો ઊતરે છે. ઊંડો ક્યાં ઊતરે ? ઇ તો છે ત્યાં છે. પણ પરને લઈને જાણે, પર ઊપજ્યું એટલે હું ઊપજ્યું અને ઊંડો ઊંડો ઊતરે જાણે મારો જ અભાવ થઈ ગયો. અભાવ થતો જાય. એને આત્મા પરથી ભિન્ન જ્ઞાનાનંદ છે એમાં ઊપજવું નથી અને મરવું પણ નથી, એમ ન માનતા એ દેહમાં ઉપજ્યો તે હું ઉપજ્યો, દેહમાં બધું મંદ પડી ગયું, આ બધું આવું થઈ ગયું અને આ મર્યો એટલે હું મરી ગયો. એ અજીવતત્ત્વની મોટી ભૂલ (છે).

‘શરીરનાં નાશ થવાથી...’ પોતાનો નાશ ‘અથવા મરણ થયું એમ માને છે...’ એ અજીવની ભૂલ ટૂંકી કરી, વિશેષ (ખુલાસો) અંદર અર્થમાં કરશે. ‘રાગ, દ્વેષ, મોહ વગેરે (પ્રગટ)...’ પ્રગટ એમ શબ્દ (વાપર્યો) છે. શુભ-અશુભ રાગ, દ્વેષ અને પર પ્રત્યે મારા(પણાનો) મોહ, એ ‘સ્પષ્ટરૂપે (દુઃખદેન) દુઃખ આપવાવાળા છે...’ શુભ-અશુભરાગ અને એ મારા એવો મિથ્યાત્વભાવ, એ પ્રગટ દુઃખ દેવાવાળા છે છતાં ‘તેઓની સેવા...’ કરે છે. એટલે કે એમાં જ એકાગ્ર થાય છે. પુણ્ય અને પાપના ભાવની સેવા કરે છે. સેવા એટલે એની સેવા કરે, એમાં એકાગ્ર થાય, એનાથી મને લાભ થાય છે એમ માને તેને આસ્રવતત્ત્વની ભૂલ (થાય) છે. જુઓ ! આ મોટી ભૂલ.

અજીવ ઉત્પન્ન થતાં હું ઊપજ્યો અને આ પુણ્ય-પાપના ભાવમાં એકાગ્રતા (કરે છે) આ સેવવા લાયક છે, ભગવાન જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ સેવવા લાયક નથી (એમ માને છે). એ સંવર, નિર્જરામાં આવશે. આ જ સેવવા લાયક છે. શુભ અને અશુભ ઠીક છે, હિત છે, શ્રેય છે, એમાંથી જ મારા આત્માની બધી સંપદા પ્રાપ્ત થશે. એવા શુભાશુભરાગની અંદર દુઃખના દેવાવાળા શુભ ને અશુભ પરિણામ બેય છે છતાં એને પોતાનો ભાવ માની સેવા કરે છે.

‘સેવા કરતો થકો (ચેન) માને છે.’ પાછું એમ કહ્યું છે ને ? સુખ માને છે. શુભાશુભ ભાવ દુઃખરૂપ છે, અહિતકર છે, હેય કરવા લાયક છે, દુઃખના દેવાવાળાને સુખરૂપ માને છે. કહો, સમજાણું આમાં ? એ શુભ ને અશુભ રાગ થાય એ દુઃખના દેવાવાળા છે.

મુમુક્ષુ :- શુભથી તો લાભ છે, એનાથી સ્વર્ગ મળે છે.

ઉત્તર :- સ્વર્ગ મળ્યું એમાં આત્માને શું થયું ? એ કહેશે. ભેખ બદલ્યો, શરીર બદલ્યું. અઘાતિના કર્મનો ભેખ પલટ્યો. એમાં આત્માને શું ? સમજાણું કાંઈ ? શુભભાવથી એ તો બંધનમાં આવશે. બંધનના ફળમાં શુભનું અનુકૂળ ફળ દેખીને એ બંધમાં રાયશે, એ વાત બંધમાં આવશે. અહીં તો અત્યારે ફક્ત શુભ અને અશુભ વિકલ્પો જે છે એ દુઃખના દેવાવાળા એટલે આત્માના અમૃતથી ઊલટી અવસ્થારૂપ વિકાર છે. આત્મા અમૃત સ્વરૂપ શાંત, આનંદ (સ્વરૂપ) આત્મા (છે) ત્યારે એનાથી ઊલટું પુણ્ય-પાપના ભાવ દુઃખરૂપ છે. એને સુખરૂપે, ચેન - મને મજા છે (એમ માને છે). શુભભાવમાં મજા અને અશુભભાવમાં મજા (છે) એમ માનનારા આસ્રવતત્ત્વની મિથ્યા શ્રદ્ધા કરે છે. કહો, સમજાણું આમાં ? ક્યાં ગયા ? ભાઈ ! સમજાણું આમાં ? તમારા ભાઈને લઈને તમે યાદ આવ્યા. શું કીધું ?

કહે છે, શુભ ને અશુભ ને મોહભાવ પ્રગટ દુઃખદેન છે, એવો શબ્દ વાપર્યો છે. ‘પ્રગટ દુઃખદેન’ એમ. એમાં જરીયે શાંતિ નથી, શુભ કે અશુભભાવમાં જરીયે શાંતિ નથી. છતાં એને સુખરૂપ (માને છે). ચેન પડે છે, મજા પડે છે. હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષયભોગ, કામ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ભાવ કરી મજા.. મજા છે, અમારે મજા છે. મૂઢ છે, કહે છે. દુઃખરૂપ ભાવને સુખરૂપ માનવો, મૂઢ છે. એથી પણ શુભભાવનો ભાવ એ પણ વિકારભાવ દુઃખરૂપ પોતે વર્તમાન છે.

(‘સમયસાર’) કર્તા-કર્મ (અધિકારની) ૭૨ ગાથામાં આવી ગયું છે. આસ્રવભાવ, પુણ્ય-પાપ પોતે વર્તમાન દુઃખરૂપ ભાવ છે અને દુઃખનું કારણ છે. એને હોંશ કરીને એની સેવા કરે છે. એને સુખરૂપ માનીને રુચિથી - પ્રીતિથી એની સેવા કરે છે, એનું નામ મિથ્યાદષ્ટિપણું આસ્રવતત્ત્વમાં છે. કહો, સમજાણું આમાં ? છોકરાઓ પુસ્તક લાવ્યા છે કે નહિ ? જુઓ ! આમાં ઝીણી વાતું છે. એમાં દડે રમે છે કે નહિ ? એમાં રાગ થાય છે અને રાગમાં મજા માને ઇ મિથ્યાદષ્ટિ છે, એમ અહીં તો કહે છે. હેં ? શું કહ્યું ? કહે છે કે, અશુભ રાગ થાય છે. શેમાં ? એમાં બાહ્યના ઓલામાં (-રમતમાં) અશુભરાગ થાય છે. એ અશુભરાગમાં ચેન માને છે, મજા માને છે, હરખ માને છે. કહે છે કે, ઇ મૂઢ છે. ભાઈ ! આજે આવ્યા છે. (મને કહ્યું કે), હિંમત આપો. આમ અસ્તિથી બોલ્યા. પણ એનો અર્થ કે, હિંમત હારી ગયો છું, એમ બોલ્યા. એમ હતું ને ? હું સમજી ગયો. હિંમત આપો, કહે. બહુ ઠપકો મળે ને એટલે સીધી ભાષા ... એમ કે હિંમત હારી ગયો છું. શેમાંથી હિંમત હારવી ?

પાપના ભાવ આવે એને મજા માનવી, એ દુઃખદાયક (ભાવને) સુખદાયક માનવા એ મૂઢતા છે, એમ કહે છે. પ્રતિકૂળતામાં પ્રતિકૂળતાને કારણે નહિ, પોતાને કારણે થયેલો પાપભાવ એમાં મજા માનવી કે આ મને ઠીક છે એનું નામ મિથ્યાદષ્ટિ અસત્ય પાપને સેવે છે. ભારે વાત. સમજાણું ?

ભાવાર્થ :- ‘અજીવ તત્ત્વની ભૂલ :- મિથ્યાદષ્ટિ જીવ એમ માને છે કે શરીરની ઉત્પત્તિ (સંયોગ) થતાં હું જન્મ્યો...’ શરીરનો સંયોગ થતા હું જન્મ્યો. જન્મે ત્યારે શરીરનો તો સંયોગ થાય છે, કંઈ આત્મા જન્મતો નથી. ‘અને શરીરનો નાશ (વિયોગ) થવાથી હું મરી જઈશ, (આત્માનું મરણ માને છે).’ શરીર જ્યાં છૂટવા માંડે, બસ ! આપણે હવે મરી ગયા. હવે મરી ગયા આપણે. કોણ મરે ? મરી ગયા એમ બોલે. મરી ગયા હવે અમે. કોણ મરે આમાં ? શરીર મરે કે આત્મા મરે ? મરે કોણ ? અહીં તો શરીરનો વિયોગ થાય એટલી વાત છે. મરતું તો નથી શરીર, નથી મરતો આત્મા. શરીરના વિયોગે આત્માનું મૃત્યુ માને તે મૂઢ જીવ અજીવ તત્ત્વની મોટી ભૂલ સેવે છે. સમજાણું કાંઈ ? અથવા આત્માનું મરણ માને.

‘ધન, શરીરાદિ જડ પદાર્થોમાં પરિવર્તન થતાં...’ ઓલામાં એમ હતું કે ઇ પરિવર્તન

હું કરું છું. અહીંયાં પરિવર્તન થતાં પોતામાં એ પરિવર્તન માને છે. જેમ શરીરનું ઊપજવું થતાં પોતાનું ઉપજવું માને છે એમ શરીરાદિની અવસ્થા પલટતાં હું વૃદ્ધ થઈ ગયો, હું આ થઈ ગયો, મારે બધા હથિયાર હેઠા પડી ગયા. શરીર સરખું ન હોય ત્યાં (એમ માને). સમજાણું કાંઈ ? મૂઢ છો. ભગવાનઆત્મા તો જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ છે. શરીરની નબળાઈથી કંઈ આત્માને નબળાઈ આવતી નથી. શરીરની અવસ્થાના પરિવર્તનથી કંઈ આત્મામાં પરિવર્તન થતું નથી. કહો, ભાઈ !

ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનાનંદ અનાદિઅનંત સ્વરૂપ છે. એને બાહ્યના પરિવર્તનથી પોતાનું પરિવર્તન - પલટો માનવો એ મોટી અજીવની ભૂલ છે. અજીવમાં પરિવર્તન થતાં અહીં પરિવર્તન માનવું ઇ મોટી ભૂલ છે. ત્યાં શરીરમાં, આબરૂમાં, કીર્તિમાં, મકાનમાં, બાયડી, છોકરામાં પરિવર્તન થાય એમાં તારે શું થઈ ગયું ? સમજાણું કાંઈ ? ટાંગો તૂટ્યો, ટાંગો ઓછો થઈ ગયો, આમ થઈ ગયો, લૂલો થઈ ગયો, લ્યો ! ત્યારે કહે, હું લૂલો થઈ ગયો. ભાઈ ! આહા..હા...! હેં ? કાન તૂટલો થયો તો હું તૂટલો થઈ ગયો, નાક તૂટ્યું તો હું તૂટી ગયો. આંખ ફૂટી ત્યાં હું ફૂટી ગયો. આંખ જરી ફૂટે ને ? હાય.. હાય...! આપણે તો ભઈ આંધળા થઈ ગયા હવે. શરીરની અવસ્થાના પરિવર્તનથી આત્મામાં પરિવર્તનનું માનવું તેને અજીવની મિથ્યાદૃષ્ટિની ભૂલ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘શરીરની ઉષ્ણ અવસ્થા થતાં મને તાવ આવ્યો,...’ આ શરીરમાં ઉષ્ણતા આવે છે. ઇ શરીરમાં - આ રજકણ માટી છે એમાં એક સ્પર્શ નામનો ગુણ છે. એ ગુણને લઈને એમાં ઊની અવસ્થા થાય છે. એ ઊની અવસ્થા શરીરમાં થતાં આત્મા મને ઊની થઈ એમ માને, એની અવસ્થા પોતામાં માની એ મિથ્યાદૃષ્ટિ અજીવને ભૂલે છે. સમજાણું કાંઈ ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ જેણે એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણકાળ ત્રણલોક પ્રત્યક્ષ જોયા. એ ભગવાન કહે છે કે, આ શરીરમાં ઉષ્ણતા જે થાય એ આ રજકણના સ્પર્શ ગુણની એક પર્યાય છે. એ પર્યાય થતાં મને થઈ એમ માન્યું છે એણે અજીવને જીવ માન્યો છે. એ અજીવની ભૂલ છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘શરીરમાં ક્ષુધા...’ લાગતા મને ક્ષુધા લાગી. મરી ગયો. એટલી મને ભૂખ લાગી

છે, હોં ! એમ નથી કહેતા ? હેં ? ઝટ આપો, એવી ભૂખ લાગી છે. કોને પણ ? શરીરની ક્ષુધા. ભગવાનઆત્મા તો અરૂપી આત્મઘન છે. આત્મા તો અરૂપી જ્ઞાનઘન (છે) એને ક્ષુધા હોતી નથી. શરીરની ક્ષુધાને પોતાની ક્ષુધા માનવી એ અજીવની ભૂલ (છે). મિથ્યાદષ્ટિને અજીવતત્ત્વની ભૂલ છે. આહા..હા...! વીતરાગના નવ તત્ત્વો ભગવાને કહ્યા. જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ. યથાર્થ નવ તત્ત્વની એને ખબર ન મળે એને ધર્મ થાય ક્યાંથી ? ધૂળમાં ધર્મ બહારથી થતો હશે ? સમજાણું કાંઈ ? કહે છે, શરીરની ક્ષુધાની અવસ્થા થતાં મને થઈ, તૃષ્ણા અવસ્થા (થઈ). કંઈમાં મને સોસ પડે છે, હોં ! આત્માને સોસ પડતો હશે ?

મુમુક્ષુ :- ડોક્ટર.

ઉત્તર :- ડોક્ટરને ભાન કે દિ' હતું ત્યાં ? નહિ, ડોક્ટર ?

મુમુક્ષુ :- (એમને) આત્મા નામની ચીજ નથી.

ઉત્તર :- ઠીક. એટલે પછી માને નહિ. આત્મા જ આખો ઊડાડ્યો, આત્મા નામની ચીજ ન મળે, પછી આ જ બધું છે. ઇ જ કહે છે અહીં.

ક્ષુધા, તૃષ્ણા અવસ્થા થતાં મને ક્ષુધા, તૃષ્ણા થઈ. શરીરની અવસ્થામાં ક્ષુધા, તૃષ્ણા થતાં જેમ શરીર ઊપજતાં ઉપજ્યો એમ શરીરની ક્ષુધા, તૃષ્ણા થતાં મને ક્ષુધા, તૃષ્ણા થતાં મને ક્ષુધા, તૃષ્ણા થઈ એ મિથ્યા અજીવતત્ત્વની મિથ્યાશ્રદ્ધાની ભૂલ છે. આવું મિથ્યાત્વ જ્યાં હોય ત્યાં એને ધર્મ કોઈ રીતે હોઈ શકે નહિ. ઇ સામાયિક ને પોસા કરનારા આ પ્રમાણે માને તો ઇ પણ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એને સામાયિક, પોસા છે જ નહિ. ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- તાવ આવે તો કહે, મને તાવ આવ્યો.

ઉત્તર :- કોને તાવ આવે ? ધૂળને. તાવ એટલે શું ? ઉષ્ણ, સ્પર્શ ગુણની એક ઉષ્ણ પર્યાય. તાવ એટલે શું ? તાવની વ્યાખ્યા. તાવ (શબ્દ) વાયક એનું વાચ્ય શું ? આ રજકણો પરમાણુ છે એમાં એક સ્પર્શન નામની શક્તિ, ગુણ છે એની તાવ એક અવસ્થા છે. એ અવસ્થા જડમાં, પરમાણુમાં થાય છે. એને ઠેકાણે કહે કે, મને તાવ આવ્યો. મૂઠ છે.

મુમુક્ષુ :- બોલાય તો કેમ ?

ઉત્તર :- બોલાય તો કીધું ને કે, ઓળખવા માટે કહે. ઓલો નહોતો કહેતો ? એક રાજાનો ડૉક્ટર હતો. 'રતલામ'નો ડૉક્ટર હતો. હૈં ? ઇ 'રતલામ'નો ડૉક્ટર આવ્યો હતો ને પછી કહે, (રાજાને) ઉપજ તો બાર મહિને દસ લાખની સાધારણ, પણ એને તાવ આવ્યો એમ ન કહેવાય. ત્યારે (શું કહેવાય) ? અન્નદાતા ! આપના દુશ્મનને તાવ આવ્યો છે તો વૈદને બોલાવશું ? આપના દુશ્મનને તાવ આવ્યો, એમ બોલાય. આપને તાવ (આવ્યો છે એમ) બોલાય ? માળા, સાંભળી શકે નહિ. રાજા એટલે ! અમે રાજા, મહારાજા. માળા ! એ.. દરબાર ! એ દરબાર તો વાણિયાના દરબાર છે. ઓલા તો ગરાસિયા. સમજાણું કાંઈ ? લ્યો, ઇ કહેતા, હોં ! અહીં આવ્યા હતા. અમારા દરબારને તાવ આવે તો એમ ન કહેવાય, અન્નદાતા ! આપને તાવ છે એમ ન કહેવાય. ત્યારે શું કહેવાય ? અન્નદાતા ! આપના દુશ્મનને તાવ આવ્યો છે, બુખાર આયા હૈ, તો કોઈ વૈદને બોલાવશું ? એમ બોલાય. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- દરબારને માંદા કહેવાય ?

ઉત્તર :- દરબાર માંદો નથી. આત્મા જ દરબાર છે, આ ક્યાં દરબાર હતો ? આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- દવા કોણ પાય ?

ઉત્તર :- કોણ પાય ? શરીરમાં પડે એને દવા પાય એમ કહેવામાં આવે છે. રાજા મરે ત્યારે મર્યા એમ ન કહેવાય, પોઢી ગયા છે એમ કહેવાય. મોટા રાજા, મહારાજા કરોડ-કરોડ, પાંચ કરોડ, દસ કરોડની ઉપજ હોય, આમ એના મોટા બંગલા હીરા, માણેકથી શણગારેલા હોય. હવે એને એમ કહેવાય નહિ કે, મરી (ગયા છે). બહારમાં એ અવાજ ન નીકળે. મહારાજ સાહેબ પોઢી ગયા છે. બસ ! એટલું બહાર પાડે. ત્યારે લોકો સમજી જાય કે, મરી ગયા છે, એમ. આરે.. આરે...! અભિમાન તે કેટલા પણ ? (આ તો) એક સાધારણ રાજા, દસ લાખની ઉપજવાળો, 'રતલામ'નો.

ઓલા તો ચક્રવર્તી રાજા, માંડલિક રાજાઓ, મહારાજા, હજારો મોટા શ્રેણિક રાજા જેવા જેની ચામર ઢાળે એવા રાજાઓને પણ સમ્યગ્દર્શન હોય છે. એ જાણે છે કે

એ જડની અવસ્થા છે. અમને એમાં કાંઈ નથી. અમે તો તેના જાણનાર કહેવા એ વ્યવહાર છે. અમારા માનવા એ તો વાત જ નથી. આહા..હા...! એ રાગમાં પડ્યા. છન્નુ હજાર સ્ત્રીના વૃંદમાં દેખાય. અરે...! અમે તો અમને જોનારા છીએ. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? આના જોનારા કહેવા ઈ વ્યવહાર (છે) તો ઈ અમારા છે એ તો વાત એનામાં છે નહિ. આહા..હા...! આમ દેખો તો મોટા ચક્રવર્તી આમ દેખાય. સોળ હજાર દેવ સેવા કરતા હોય. સમજાય છે ? અને એની ઋદ્ધિ, એના પુણ્ય પાથર્યા સમાય નહિ એટલા એના પુણ્ય. આ નહિ, આ નહિ, આ નહિ. અમારા આનંદ ઋદ્ધિ, શાંતિ ઋદ્ધિ એક એક ઋદ્ધિની અનંત શક્તિ એવું તત્ત્વ અમે આત્મા છીએ. અમે આમાં ક્યાંય આવ્યા નથી, એ અમારામાં આવતા નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે કે, એ મને ક્ષુધા, તૃષ્ણા (થાય છે). ‘શરીર કપાતાં હું છેદાઈ ગયો...’ નાક કપાય તો કહે, હું નાકકટો છું. એમ માને છે ને ? હું તો પહેલેથી નાકકટો છું, ભાઈ ! મારી એક આંખ પહેલેથી ફૂટલી છે. મારી એક આંખ ફૂટલી છે (એમ કહે). (આંખ) શરીરની છે કે તારી ? કાનમાં હોય છે ને ? કેટલાક કાનબુટ્ટા હોય. એ એમ જ માને કે, હું આવો છું, બસ ! સમજાણું કાંઈ ? આ શું કહેવાય ? રસોળી હોય. મોટી રસોળી હોય. તમારા ભાઈને આવડી મોટી રસોળી હતી ને ? એવા થાય, નાના નાના આ થાય છે ને ? મસા ! એને એમ જ થઈ જાય. મારે બે વર્ષ પછી મસો થયો. મને મસો થયો છે. અહીં જાડું થઈ જાય, અહીં જાડું થઈ જાય. એવું થઈ જાય ને ? પણ તને મસો ક્યાં હતો ? ઈ તો જડના રજકણનું દળ છે. અહીં આવડું મોટું હતું. ઈ મસો થઈ જાય. પછી ઈ કપાય નહિ. કાપે તો લોહી નીકળે. એમ ને એમ રહે પછી. જુઓને ! ભાઈને આંખે છે ને જરી ? આંખ ઉપર જરી મસો વધી જાય. પાંપણ ઉપર. કપાય નહિ. જાય નહિ. એ તો જડની દશા છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! આ પાંપણમાં મસા થાય છે. છે ને ? આ પાંપણ છે ને ? એમાંથી એટલું વધે, આમ કટકો વધી જાય. મગના દાણા જેટલી. ભાઈને છે. સમજાણું કાંઈ ? ઈ જડની અવસ્થા છે, આત્મા નહિ. પણ એને એમ જ માને. એને સપના પણ એમ આવે, આ હું. આહા..હા...! ભૂલ્યો તે પણ આખી ભીંતને ભૂલ્યો છે ને ! કહો ! ઈ અજીવતત્ત્વની ભૂલ છે.

નીચે ભાઈએ-ગ્રંથકારે, અર્થ કરનારે લખ્યું છે. 'આત્મા અમર છે; તે વિષ, અગ્નિ, શસ્ત્ર, અસ્ત્ર કે બીજા કોઈથી મરતો નથી...' 'નૈનં છિદન્તિ' આવે છે ને ઈ ? 'નવો ઉત્પન્ન થતો નથી. મરણ (વિયોગ) તો માત્ર શરીરનું જ થાય છે.' મરણ નામ શરીરનો વિયોગ છે. એનું નામ મરણ કહેવાય છે. આત્માને વિયોગ આત્માનો થતો નથી. આત્માને વિયોગ આત્માનો થાય ? અખંડાનંદ પ્રભુ ચૈતન્યદળ... સમજાણું ? એવો ને એવો ઓલા જન્મમાંથી અહીં આવે અને અહીંથી બીજે જાય. શરીર ત્યાં પડ્યું રહે, અહીં આવ્યો. અહીંથી પાછો જાય ત્યારે શરીર અહીં પડ્યું રહે અને ત્યાં ગયો. શરીરને લઈને આત્માને જન્મ-મરણ માનવા એ મોટી અજીવની ભૂલ છે.

હવે આસ્રવની ભૂલ. 'જીવ અથવા અજીવ કોઈ પણ પર પદાર્થ આત્માને કાંઈ પણ સુખ, દુઃખ, બગાડ, સુધાર કરી શકતા નથી, છતાં અજ્ઞાની તેમ માનતો નથી. પરમાં કર્તૃત્વ, મમત્વરૂપ...' પરમાં કર્તૃત્વ મમત્વરૂપ 'મિથ્યાત્વ...' એટલે ? પરના કાર્ય કરી શકતો નથી છતાં પરના કાર્ય કરું એવી માન્યતા કે મમતા મિથ્યાત્વની છે. મિથ્યાત્વની મમતા છે, ઊંધી શ્રદ્ધા.

'અને રાગ-દ્વેષાદિ શુભાશુભ આસ્રવભાવ તે પ્રત્યક્ષ દુઃખ દેનારા છે,....' ઓલો પ્રગટનો અર્થ કર્યો છે. શુભ અને અશુભ પુણ્ય-પાપના ભાવ, એ દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રત, પૂજાના શુભભાવ એ દુઃખરૂપ છે. આહા..હા...! આવે ખરા, હોય ભલે, પાપથી બચવા માટે (આવે) પણ એ શુભરાગ અમૃતને લૂંટીને ઉત્પન્ન થયેલા છે. આહા..હા...! કોઈ દિ' ઘર જોવા નવરો થયો નથી. ન દેખ્યા અપના રૂપ. ન આવ્યું ? પહેલા આવી ગયું છે. હું ? ચૌદમી ગાથા આવી ગઈ છે. ન દેખ્યું પોતાનું રૂપ. અપના રૂપ આવ્યું હતું. જુઓ ! 'કૈસે રૂપ લખે આપનો.' પહેલી ઢાળની ચૌદમી (ગાથાની) છેલ્લી લીટી છે.

બાલપનેમેં જ્ઞાન ન લલ્હો, તરુણ સમય તરુણીરત રલ્હો;

અર્ધમૃતકસમ બૂઢાપનો, કૈસે રૂપ લખે આપનો. ૧૪.

પોતાનું સ્વરૂપ અખંડાનંદ જ્ઞાન (છે). આમાં સલવાઈ ગયો. નવરો કે દિ' છે ? હું કોણ છું ? અંદર નિહાળવા, એ અંદર ઢંઢોળવા, અંદર અવલોકવા, તપાસવા નવરો કે દિ' થાય ? કહે છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? આ બધી અવસ્થાને પોતાની

માને અને એમાં ને એમાં સંભાળ કરવા સલવાઈ ગયો. એમાં આ અંદર (આત્મા) ચીજ કોણ છે ? શું છે ?

કહે છે કે, એ શુભાશુભ (ભાવ) બંધના જ કારણ છે. અત્યારે બંધના તત્ત્વની ભૂલ નથી બતાવવી. અહીંયાં આસ્રવની ભૂલ બતાવવી છે, પણ એ પુણ્ય-પાપભાવ બંધનું કારણ છે, દુઃખનું કારણ છે એને સુખરૂપ માને છે. એટલું બતાવવું છે. બંધનું (સ્વરૂપ) પછી આવશે. ‘બંધના જ કારણ છે, છતાં તેને અજ્ઞાની જીવ સુખકર જાણીને સેવે છે.’ ભાવને સેવે છે. સમજાય છે ? શુભ અને અશુભભાવ. આ વિષયભોગ, આબરૂ, કીર્તિ, સાંભળતા એને અશુભભાવ થાય (એમાં) મજા માને, ચેન.. ચેન... ચેન.. (લાગે). પાંચ હજાર કે પચીસ હજાર મળ્યા ત્યાં (કહે) લાપસીના આંધણ મૂકો. હરખ માને એ હરખભાવ એ પાપભાવ છે (એમાં) મજા માને છે. શું હશે આમાં ? ભાઈ ! આરે.. આરે..! ભારે વાતું. ઘરમાં પચીસ માણસ હોય ને પાંચ લાખ પેદા કરે તો સૌ ખુશી થાય, લ્યો ! હેં ? દીકરો કર્મી જાગ્યો છે.

મુમુક્ષુ :- કર્મી ને ? ધર્મી નહિ ને.

ઉત્તર :- ઈ વળી જુદી (વાત) પણ આ તો કર્મી જાગ્યો એટલે ઓલો જે અશુભભાવ કરે છે ને એમાં મજા માને છે, એમ એટલું કહેવું છે. ભાઈ ! શું હશે આમાં ? શું કહે છે ?

શુભ અને અશુભભાવ એ પુણ્ય-પાપના ભાવ દુઃખના દેવાવાળા છે. પ્રત્યક્ષ દુઃખ દેનારા (છે). પ્રત્યક્ષ, હોં ! અહીં તો ગ્રંથકારે પોતે વાત વાપરી છે. પ્રગટ દુઃખ દેનારા. ખબર નથી (એને), ત્યાં ક્યાં શાંતિ હતી ? એમ કહે છે. આહા..હા...! શાંતિ તો ભગવાનઆત્મામાં છે. એમાંથી બહાર નીકળીને શુભાશુભ ભાવમાં પ્રગટ દુઃખ દેનારા છે અને ‘બંધના જ કારણ છે એને અજ્ઞાની જીવ સુખકર જાણીને સેવે છે.’ છે ને ? ‘સેવત ગિનત ચૈન.’ ઈ ચૈનની વ્યાખ્યા કરી. મજા છે, મજા હમણાં તો અમારે. આહા..હા...! ખાવા-પીવાના સાધન, બંગલા અને મોટરું, બધી અનુકૂળતા (છે). એમાં ભાવ થાય પાપ અને માને કે અમને મજા છે. હમણાં સુખી છીએ, સુખી છીએ, બાદશાહી છે.

મુમુક્ષુ :- એક માંગે અને એકવીસ મળે...

ઉત્તર :- ઈ તો પૂછો, આ ભાઈને. ધૂળમાંય સુખ નથી. સલવાય એકમાંથી બીજામાં, બીજામાંથી ત્રીજામાં. સલવાય તે રાગ.. રાગ.. રાગ.. રાગ.. રાગ.. રાગ... સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! ભારે વાત, ભાઈ ! આવું (હોય) ત્યારે કરવું શું આમાં અમારે ? ધર્મ શી રીતે કરવો ત્યારે ? સારા સાધન હોય તો ધર્મ થાય. સાધન સારા ન હોય તો ધર્મ થાય ? સાધન સારા-નરસાં કહેવા કોને ? કહે છે. પરના સાધનને સારા-નરસા માનવા એ જ મૂઠ જીવ છે. પરના સાધનની આત્માને સંબંધ શું છે ? આહા..હા...!

‘વળી શુભભાવ પણ બંધનનું કારણ છે,...’ કારણની વાત છે, હોં ! આસ્રવની વાત (છે). ઈ ‘આસ્રવ છે,...’ પુણ્ય, દયા, દાન, વ્રતના શુભભાવ. ‘તેને હિતકર માને છે. પર દ્રવ્ય જીવને લાભ-નુકસાન કરી શકે નહિ, છતાં તેને ઈષ્ટ-અનિષ્ટ માની તેમાં પ્રીતિ-અપ્રીતિ કરે છે;...’ પરપદાર્થ આત્માને લાભ-નુકસાન કરાનારા નથી, એ તો જ્ઞેય છે.

‘મિથ્યાત્વ, રાગ-દ્વેષનું સ્વરૂપ ઓળખતો નથી,...’ વિપરીત માન્યતા, એને એ માન્યતાનું પાપ જ દેખાતું નથી. કોઈની .. મરી જાય, પાંચ-પચાસ લાખ ભેગા કરે તો આ પાપ કરે છે એમ લાગે. સમજાણું ? પણ આ આખો આત્મા અખંડાનંદ શુદ્ધ છે એને ભૂલીને પરથી મને સુખ-દુઃખ થાય છે એમ માને છે એ મહાપાપ છે. એ પાપને ઓળખતો નથી. ઈ શું પાપ ? એમાં જીવ શું મરી ગયો ? બાપુ ! જ્ઞાતા-દૃષ્ટા ચૈતન્ય, એને પરની અનુકૂળતાએ સુખ અથવા શુભભાવે સુખ માનવું, અશુભભાવે દુઃખ માનવું એ જ મિથ્યાત્વભાવ છે. કેમકે મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષનું સ્વરૂપ ઓળખતો નથી. એમાં શું રાગ થયો ? એમાં શું રાગ થયો ? એમ કેટલાક કહે છે. આ ભગવાનની ભક્તિ કરે એમાં રાગ શું થયો ? લ્યો ! અમારે તો વીતરાગતા જોઈએ છે.

મુમુક્ષુ :- એ તો બહુ જુની વાત છે.

ઉત્તર :- હા, પણ એમ કહે છે ને ! બધા માને છે. (સંવત) ૧૯૯૫માં ત્યાં

‘જૂનાગઢ’ ગયા હતા ને ? ત્યાં એક હતો. અમે ભગવાનની ભક્તિ (કરીએ છીએ). અમારે રાગ જોઈતો નથી, અમારે તો વીતરાગતા જોઈએ છે. લ્યો ! તમે કહો છો કે, ભગવાનની ભક્તિ એ રાગ (છે). અમે કહીએ છીએ કે, પણ અમારે રાગ છે ક્યાં ? અમારે રાગ કરવો છે ક્યાં ? પણ તું ભક્તિ કર એ જ રાગ છે. સાંભળને હવે. સમજાણું કાંઈ ? પણ એ રાગ પોતે સુખનું કારણ માને, બંધના કારણને, અબંધ પરિણામને ન જાણતાં બંધના કારણને સુખ માને તો અબંધ કારણના પરિણામને ઓળખતો નથી. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? એમ માને કે અમારે ક્યાં જોવે છે ?

એક જણો કહેતો હતો, લ્યો ! એકવાર (સંવત) ૧૯૯૭માં વકીલ કહેતો હતો. આમાં પરજીવની દયાના ભાવ (થયા) એમાં શું પાપ આવ્યું ? એમાં રાગ ક્યાં આવ્યો ? એમાં રાગ ક્યાં આવ્યો ? એમ પ્રશ્ન કર્યો હતો, લ્યો ! ભાઈ ! જ્ઞાનસ્વરૂપ એ પોતાના લક્ષને છોડી બીજાના વિષયનું લક્ષ કરી અને વિષય ફેરવે છે ઈ જ રાગ છે. ભાઈ ! અહીં કીધું ને ? રાગના સ્વરૂપને ઓળખતો નથી. રાગ-દ્વેષના સ્વરૂપને ઓળખતો નથી. એમ કે, પરજીવની દયા પાળીએ એમાં રાગ ક્યાં આવ્યો ? ભાઈ ! તું જ્ઞાનસ્વરૂપ છો એનો વિષય તો જ્ઞાન સ્વવિષય છે. એને ઠેકાણે આ (છે), બીજાનો ભાવ હતો એમાંથી આમ ફેરવ્યો. આમ ફેરવ્યું, એ ફરવું એ જ અંદર રાગ છે. આહા..હા...! એમાં શું રાગ આવ્યો ? દાનમાં શું રાગ આવ્યો ? ફલાણામાં શું (રાગ) આવ્યો ? ભાઈ ! આત્મા સ્વવિષય જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એના વિષયને છોડી, જેટલા પર વિષયમાં લક્ષને ફેરવે છે, પછી દ્વેષ હોય કે રાગ, પણ વિષય ફેરવે છે, આ ઠીક નહિ, આ ઠીક. એ બધોય રાગ છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? રાગ કેમ થાય છે અને રાગનું શું સ્વરૂપ છે એને જાણે નહિ એ આસ્રવની મોટી ભૂલ છે. સમજાણું ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- આ કીધું ને ! ઓળખતો નથી. વસ્તુ જે ચૈતન્ય છે એ તો એનો સ્વવિષય તો અંદર હોય અને જોવા માટે આ વિષય ફેરવે છે તો ફેરે છે એ શું છે ? વિકલ્પ ફેરે છે, રાગ ફેરે છે, અંદર વિકાર ફેરે છે. વિકાર ફેરે છે. પછી રાગ હો કે દ્વેષ હો. પણ આમ ફેરે છે - આ.. આ.. આ.. આ.. હિંસાનો ભાવ હતો પછી દયાનો ભાવ (આવ્યો). એટલે એ વિષય ફેરે છે. વિષય ફેરે એટલે અંદર રાગ ફેરે

છે. જ્ઞાન ફરે તો જ્ઞાતા થઈને ફરે. એમાં પરનો વિષય આવ્યો જ નહિ.

અહીં તો જરી એમ આવ્યું ને કે, 'મિથ્યાત્વ, રાગ-દ્વેષનું સ્વરૂપ ઓળખતો નથી,...' ઓળખતો જ નથી. આ શાસ્ત્ર ભણવામાં પણ શું રાગ આવ્યો ? એમ કોઈક કહે છે, લ્યો ! બાપુ ! આ લક્ષ છે ને આમ, આમ જે લક્ષ છે એમાંથી આમ લક્ષ ગયું છે એ વિષય ફરે છે. આહા..હા...! હેં ? સમજાણું કાંઈ ? રાગ-દ્વેષનો વિષય પર હોય. રાગ-દ્વેષનો વિષય સ્વ ન હોય. એટલે જે આ વિકલ્પ આમ ચક્કર ખાય છે એ બધો વિકાર છે. પછી શુભનું ચક્ર ફરે કે અશુભનું ફરે, બેય આસ્રવ છે. સમજાણું કાંઈ ? એવા આસ્રવતત્ત્વને ઓળખતો નથી.

'પર પદાર્થ મને સુખ-દુઃખ આપે છે...' એમ માને. હવે હેરાન થઈ ગયા. આટલા વર્ષથી દુઃખ ને આટલા મહિનાથી ખાટલે પડ્યા છીએ. શું છે પણ ? એ તારો વિકલ્પ દુઃખરૂપ છે. ઈ પરવસ્તુ દુઃખરૂપ નથી. પરને સુખ-દુઃખ(રૂપ) માને 'અથવા રાગ-દ્વેષ-મોહ કરાવે છે,...' પરપદાર્થ મને રાગ-દ્વેષ-મોહ કરાવે છે. સમજાણું કાંઈ ? ભૂલ છે, વિભાવ પણ પરલક્ષી નિજ પરિણમન છે. સ્વભાવ સ્વલક્ષી નિજ પરિણમન છે. એમાં બીજાને કારણે કાંઈ નથી. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? 'એમ માને છે, આ આસ્રવ તત્ત્વની ભૂલ છે.' લ્યો ! ઈ અજીવ અને આસ્રવની એક ગાથામાં બેય ભૂલ કીધી. હવે છટ્ટી (ગાથા).

બંધ અને સંવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા

શુભ-અશુભ બંધકે ફલમંઝાર, રતિઅરતિ કરૈ નિજપદ વિસાર;
આતમહિત હેતુ વિરાગ-જ્ઞાન, તે લખૈ આપફૂં કષ્ટદાન. ૬.

અન્વયાર્થ :- [મિથ્યાદષ્ટિ જીવ] (નિજપદ) આત્માના સ્વરૂપને (વિસાર) ભૂલી જઈને (બંધકે) કર્મબંધના (શુભ) સારાં (ફલમંઝાર) ફળમાં (રતિ) પ્રેમ (કરૈ) કરે છે, [અને કર્મબંધના] (અશુભ) ખરાબ ફળમાં (અરતિ) દ્વેષ કરે છે; તથા જે (વિરાગ) રાગ-દ્વેષનો અભાવ [એટલે કે પોતાના અસલી સ્વભાવમાં* સ્થિરતારૂપ સમ્યક્ચારિત્ર]

અને (જ્ઞાન) સમ્યગ્જ્ઞાન [અને સમ્યગ્દર્શન] તે (આતમહિત) આત્માના હિતના (હેતુ) કારણ છે (તે) તેને (આપકું) આત્માને (કષ્ટદાન) દુઃખના આપનાર (લખૈ) માને છે.

ભાવાર્થ :- (૧) બંધ તત્ત્વની ભૂલ :- અઘાતિ કર્મના ફળ અનુસાર પદાર્થોની સંયોગ-વિયોગરૂપ અવસ્થાઓ થાય છે. મિથ્યાદષ્ટિ જીવ તેને અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ માનીને તેનાથી હું સુખી-દુઃખી છું એવી કલ્પના વડે રાગ-દ્વષ, આકુળતા કરે છે. ધન, યોગ્ય સ્ત્રી, પુત્રાદિના સંયોગ થતાં રતિ કરે છે; રોગ, નિદ્રા, નિર્ધનતા, પુત્રવિયોગ વગેરે થતાં અરતિ કરે છે; પુણ્ય-પાપ બંને બંધનકર્તા છે, પણ તેમ નહિ માનીને પુણ્યને હિતકર માને છે; તત્ત્વદષ્ટિથી તો પુણ્ય-પાપ બંને અહિતકર જ છે, પરંતુ અજ્ઞાની એવું નિર્ધારરૂપ માનતો નથી તે બંધતત્ત્વની ઊંધી શ્રદ્ધા છે.

(૨) સંવર તત્ત્વની ભૂલ:- નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે જ જીવને હિતકારી છે, સ્વરૂપમાં સ્થિરતા વડે રાગનો જેટલો અભાવ તે વૈરાગ્ય છે, અને તે સુખના કારણરૂપ છે, છતાં અજ્ઞાની જીવ તેને કષ્ટદાતા માને છે. આ સંવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે. ૬.

‘બંધ અને સંવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા.’
જુઓ ! આમાં આસવનો દાખલો શું આપ્યો છે ?
જુઓ ! એક શેઠિયો છે ને ?
શું છે ઇ ? તિજોરી. તિજોરી બતાવી છે ને ? તિજોરી છે ને ? ભાઈ ! શું છે ? તિજોરીમાં પૈસા મૂકે છે કે કાઢે છે એ બધો રાગ છે,

* અનંતદર્શન, અનંતજ્ઞાન, અનંતસુખ અને અનંતવીર્ય જ આત્માનું ખરું સ્વરૂપ છે.

એમ કહેવું છે. છે ને એમાં ? ભાઈએ છપાવ્યું છે ને બધું ? (એમને) ખબર છે. તિજોરી છે ને ઈ ? તિજોરીમાં આમ બતાવ્યું છે કે પૈસા મૂકવા. પણ ખરેખર મૂકવા ને લોકોને દેવા ને કાઢવા એ બધો રાગ છે. તિજોરીમાં મારા માનીને મૂકે અથવા આ હું મૂકું છું એવો ભાવ એ પણ પાપઆસ્રવ છે અને કો'કને દેવા માટે કાઢવાનો ભાવ એ પુણ્યઆસ્રવ છે, પણ બેય આસ્રવ છે. કહો, સમજાણું આમાં ? જુઓ ! અહીં એક બેઠો છે. ઓશિકું છે, ઓશિકું.. શું કહેવાય તમારું ? તકિયો કહેવાય એને. ઈ તકિયે આમ બેઠો છે. ઉઘાડું શરીર. એમ કે, લૂગડા ઓઢવાનું ઠેકાણું નથી. એટલી પૈસા.. પૈસા.. પૈસા.. પૈસા.. રળવા, મૂકવા, ગોઠવવામાં મશગૂલ થઈ ગયો છે. હેં ?

મુમુક્ષુ :- છે.

ઉત્તર :- ના, ના. ઓલું ગોઠવવામાં. સરખાઈનું આ ગોઠવે ને ! અને જે પૈસા હોય ને ખાનગી પૈસા મૂકવાના હોય એ મજૂરને અંદર ન લઈ જાય. એક-એક હજારની લાખ, બે લાખ કોથળી હોય. કીધું હતું ને એક ફેરી ? એક શેઠિયાનો દીકરો હતો. નામ-ઠામ નથી આપતા. એ 'પૂના'માં ભણતો હતો. એના બાપ ત્રણ ભાઈયો ભેગા હતા. (છોકરો કહે), બાપુજી ! મહિને બસો રૂપિયા ખર્ચવાના મોકલજો. ખીસા ખર્ચ. અને બીજો રસોડાનો ખર્ચ એ તો છે જ, એ તો તમે મોકલો જ છો પણ બસો મોકલજો. જો તમને ઠીક ન લાગતું હોય તો કાકાને નામે નહિ પણ તમારે નામે પણ મોકલજો. કેમ ? કે, અમે ગૃહસ્થને અવતર્યા છીએ. ગરીબને ઘરે નથી અવતર્યા. અને જ્યારે ઘરમાં લાખ, બે લાખ કોથળીઓ આવે છે ત્યારે મજૂરો બહાર સુધી મૂકી જાય છે અને અમે પછી ઉપાડીને ઓરડામાં મૂકીએ છીએ. તે દિ' નગદ રૂપિયા હતા ને ? રોકડા હતા. સમજ્યા ને ? હવે તો તમારા થોથા બધા થઈ ગયા. શું કહેવાય આ ? નોટું થઈ. તે દિ' રોકડા નગદ (હતા). આઠમીને અંદર ન લઈ જાય. જે ઠેકાણે તિજોરી હોય એમાં એને ન લઈ જાય. બહાર રાખે. બારણામાં બહાર બીજુ બારણું (હોય) ત્યાં (રાખે). પછી ઘરના છોકરા ઉપાડીને ત્યાં મૂકે. કડચું ભાંગે અંદર. ગૃહસ્થના દીકરા દસ-દસ લાખના આસામી હોય તોય, હોં ! લખ્યું હતું, બાપા ! એ પૈસા મૂકીએ એ વખતે અમને બળ પડે છે. માટે તમને ઠીક ન પડે, કાકાને નામે ન આવે તો તમારે નામે લખીને (મોકલજો). ખર્ચના બસો (રૂપિયા) જોશે. અમે

ગરીબને ઘરે નથી અવતર્યા. જન્મ્યા ત્યારે ઘોડાગાડીને ઘરે અવતર્યા છીએ. ભાઈ ! પણ એ તો પાપના ભાવ છે.

અહીં તો ઇ કહેવું છે, સમજાણું ? પણ એ છોકરાને ભાવ થાય છે એ પાપનો છે, એમ અહીં કહેવું છે. ઇ તો આસ્રવ છે. અહીં તો તિજોરીની વાત નજરે આવી એટલે જરી (વાત કરી). તિજોરીમાં અંદર કોણ મૂકવા જાય ? ઇ તો હવે અહીં બધું (ફરી ગયું). ઓલું તો ઘરના માણસો મૂકવા જાય, એમ કહેવું છે. ઊંડે આઘે હોય. બે-બે લાખ પડ્યા હોય, પાંચ-પાંચ લાખની કોથળીઓ (પડી હોય), હજાર-હજાર રોકડ, હોં ! નગદ ! રૂપિયાના રોકડ. 'સાયલા'માં ઓસરીમાં રૂપિયાના કોથળા પડ્યા હતા.

'સાયલા' દરબાર હતા ને એ શેઠિયા હતા. શેઠ કુટુંબ હતું. એના દીકરા નહોતા ? અમારી સાથે ફરતા, ગરીબ માણસ થઈ ગયેલા. એના પોતાના લગ્ન વખતે કહેતા હતા. નામ ભૂલી ગયા. અમારી સાથે ફરતા બિચારા, હોં ! (સંવત) ૧૯૮૧ની સાલમાં. એંસી વર્ષની ઉંમર. એના લગ્નમાં ત્યાં એના લગ્ન જ્યારે હતા તે દરબાર આવેલા. કોથળા ભરેલા. દરબાર હતા અને દરબારનો નાનો છોકરો હતો. ઓસરીમાં રૂપિયાના કોથળા (પડેલા). રૂપિયાના કોથળા ! તે દિ' તો રોકડ હતું ને ! કોથળા.. કોથળા ! ગુણો જેમ ભરે એમ.

રાજકુમાર કહે છે, પિતાજી ! બાપુજી ! આ શું ? શેઠને ઘરે આ શું છે ? એટલે રાજા કહે છે, ભાઈ ! શેઠ આપણા પૈસાવાળા છે અને શેઠને આપણો ભરોસો છે. આમાંથી કાંઈ જાય તો આપણે ઘરનું દેવું પડે માટે ખુલ્લા પડ્યા છે. ઇ રાજા એવા હતા. સમજાણું ? એ લગ્ન વખતે રાજા આવ્યા હતા પછી ખોબે ખોબે ખારેકું આખી ગુણી ભરીને... 'લીંબડી'માં અપાસરો છે. ઓલો રાજકુમાર પૂછે તો રાજા એમ બોલ્યો. ઓલા રૂપિયા ખખડે ખરા ને ! કોથળા હોં, રૂપિયાના ભરેલા. ગુણીઓ ભરેલી. તે દિ' ક્યાં તિજોરો-ફિજોરો હતો. બાપુજી ! આ શું ? (તો કહ્યું), આપણા શેઠ પૈસાવાળા છે અને આપણો એને ભરોસો છે. આમાંથી જો કાંઈ જાય તો આપણી તિજોરીમાંથી દેવું પડે. એવો એને ભરોસો છે. એને-રાજાને અદેખાઈ નહોતી, એમ કહેવું છે. અદેખાઈ નહોતી. આપણા શેઠ એવા પૈસાવાળા છે. સમજાણું ? હવે ગોઠવવા માંડ્યા તો અંદર આઘા ગયા અને હવે તો આ તમારા થોથા-કાગળ (થઈ ગયા). એટલે ઇ કહે કે,

આટલો ખર્ચ દેવો પડશે. અમે પાપના ભાવ, મજૂરીઓ બહુ કરીએ છીએ. છોકરાને પાઠ મળે છે.

અહીં તો કહે છે કે, દેવા-લેવાના ભાવ બેય બંધના કારણ છે. એમ વાત કહેવી છે. જુઓને આ દાખલો આપ્યો છે ને એ ઉપરથી જરી (વાત કરી). એણે તો મૂકવા માટે આપ્યો હશે. હું તો અંદર ખેંચવા માટે (કહું છું). દાન દેવા માટે કાઢે તોય શુભભાવ છે. સમજાણું ? હવે છઠ્ઠી (ગાથા).

‘બંધ અને સંવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા.’

શુભ-અશુભ બંધકે ફલમઝાર, રતિઅરતિ કરૈ નિજપદ વિસાર;

આતમહિત હેતુ વિરાગ-જ્ઞાન, તે લખૈ આપઙ્ક કષ્ટદાન. ૬.

જુઓ ! આવું. બધે ઠેકાણે ઇ આવે છે. શું કહે છે ? ‘(મિથ્યાદષ્ટિ જીવ)’ અજ્ઞાની ‘(નિજપદ)’ નામ ‘આત્માના સ્વરૂપને ભૂલી જઈને...’ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાન અને આનંદનો કંઈ પ્રભુ છે. જેના સ્વભાવમાં તો એકલી શાંતિ અને આનંદ પડ્યો છે. એની નજરું નાખતાં નિધાનમાંથી આનંદ ઝરે એવો ભગવાનઆત્મા છે એને ઓળખતો નથી. જેની સામું જોયે સમતા પ્રગટ થાય અને પરની સામે જોયે વિષમતા પ્રગટ થાય. સમજાય છે કાંઈ ?

એવો ભગવાનઆત્મા નિજપદ. જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ આનંદપ્રભુ, એને પોતાને ભૂલી, એની એને ખબર ન મળે કે મારા સ્વભાવમાં નિજપદમાં શું છે ? એને ભૂલી ‘કર્મબંધના સારાં ફળમાં પ્રેમ કરે છે,...’ સમજાણું ? પૂર્વના કોઈ પુણ્ય બંધાયેલા હોય એના ફળ અનુકૂળ દેખી એમાં પ્રેમ કરે છે. બહુ બાદશાહી છે અમારે. સામગ્રીની બહુ સગવડતા છે, બહુ સગવડતા છે. એ શુભભાવના ફળ અનુકૂળને ઠીક માનનારા બંધની શ્રદ્ધાને ભૂલે છે. એ બંધ પુણ્યનો હોય કે પાપનો (હોય), બેય બંધ અહિતકર છે. એમ ન માનતા શુભભાવના ફળ તરીકે બંધાયેલા પુણ્ય એના ફળ તરીકે ધૂળ આદિ સામગ્રી, બાયડી, છોકરા, કુટુંબની સગવડતા (મળે) એમાં ઠીક માને છે. ‘સારાં...’ છે ને ? ‘(શુભ) ફળમાં પ્રેમ કરે છે,...’ રતિ કરે છે. રતિ.

‘અને કર્મબંધના ખરાબ ફળમાં દ્વેષ કરે છે;...’ એ અઘાતિના ફળ, એના પાપ

બાંધેલા. શરીરમાં રોગ આવે, નિર્ધનતા આવે, ગરીબાઈ આવે, વાંઝિયા, વાંઢાપણું હોય, શરીરમાં રોગ હોય, જન્મે ત્યારથી રોગ હોય. ઇ ખરાબ માને છે. બંધના પ્રતિકૂળ ફળ ખરાબ અને અનુકૂળ સારા, એ બે ચીજ જ ક્યાં છે ? કહે છે. એ તો સંયોગની ચીજ છે, એમાં આ અનુકૂળ અને આ પ્રતિકૂળ, આ સારા અને નરસા, એમ માનવા એ બંધતત્ત્વની ભૂલ છે. અબંધ તત્ત્વ જે નિજપદ, સામે એમ કહ્યું. સમજાય છે ? ‘શુભ-અશુભ બંધકે ફલમઝાર, રતિઅરતિ કરૈ નિજપદ વિસાર;’ નિજપદ તો અબંધસ્વરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! એ ઝીણે ચીપિયે ભૂલ પકડાવી છે. હેં ? આહા..હા...!

કહે છે, પાપના ફળ આવે ત્યારે દ્વેષ કરે કે, અર..ર..ર...! આ ક્યાં (આવ્યું) ? અને પુણ્યના ફળ આવે ત્યારે પ્રેમ કરે. ભગવાન ! તને બંધતત્ત્વની ખબર નથી. બંધતત્ત્વ તો આત્માના અબંધ પરિણામથી તદ્દન વિરુદ્ધ ભાવથી થયેલું તત્ત્વ બંધ છે. એ બંધના એક ભાગને ઠીક અને બીજા ભાગને અઠીક (માનવું) એ તારી બંધતત્ત્વની ભૂલ છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

ભગવાને તો આઠ કર્મને વિષતરુ ફળ કહ્યા છે. ઝેરના ઝાડના ફળ ! રાડ નાખે છે ને આ લોકો ? જુઓને ! મીઠાશ છે ને ! છે ને આપણે જુઓને અંદર. ‘જેને પુણ્યની રુચિ તેને જડની રુચિ.’ નાનો ચાકળો છે. તેને આત્માના ધર્મની રુચિ નથી. આહા..હા...! ભગવાનઆત્મા બંધરહિત એ તો અબંધસ્વરૂપ છે. આત્મા એટલે જ મુક્તસ્વરૂપ. આસ્રવ કે કર્મ એમાં છે જ નહિ એટલે મુક્તસ્વરૂપ જ આત્મા છે અથવા અબંધ પરિણામને ઉત્પન્ન કરે એવો મુક્તસ્વભાવ આત્માનો છે. બંધના પરિણામ કારણરૂપ અને એના ફળરૂપે બંધ કરે એ આત્માના સ્વભાવમાં છે જ નહિ. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? છે ને અંદર ? પુસ્તક-બુસ્તક લીધું કે નહિ ? કાલે તો લઈને નહોતો આવ્યો. ખબર પડે કે નહિ ? સવારમાં (ચાલે) છે. સવારમાં ચાલશે, હમણાં થોડો વખત ચાલશે, લાંબું તો નહિ ચાલે. ચાલે ત્યાં સુધી તો લાવવું કે નહિ ? રાજા તરવાર ઘરે રાખતા હશે ? બહાર નીકળે ત્યારે ખંભે રાખે. પુસ્તક તો સાથે જોઈએ કે નહિ ?

કહે છે, ‘કર્મબંધનના ખરાબમાં દ્વેષ કરે છે;...’ એ એટલી બંધતત્ત્વની ભૂલની વ્યાખ્યા છે. સમજાણું કાંઈ ? કાંઈક રોગની પ્રતિકૂળતા આવે (તો) દ્વેષ.. દ્વેષ (કરવા

લાગે) અને કાં અનુકૂળતા આવે (તો) હરખ, ઉલ્લાસ, ઉલ્લાસ મોઢે (દેખાય). ભાઈ ! એ અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ બે બંધના ફળ, એમાં એક સારું-(એક) નરસું છે જ નહિ. આહા..હા...! એ બંધના ફળને, શુભને સારું માન તો ભગવાન અબંધ પરિણામી ચૈતન્યને તે જૂઠો માન્યો. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- દુનિયા તો એવી જ હોય ને ! ગાંડામાં ગાંડાની જ વાતું હોય. દુનિયા તો ગાંડી છે.

મુમુક્ષુ :- હરખને ટાણે હરખ તો કરે ને !

ઉત્તર :- શેના હરખ પણ ? હરખને ટાણે તો આત્મામાં આનંદ છે એનો હરખ કરે કે આમાં હરખ કરે ? શેના હરખ ? છોકરાના લગ્ન હોય, એમાં દસ લાખની મૂડી હોય, ધણીએ કહ્યું હોય કે આ ફેરે લાખ ખરચવા છે, હોં ! એક લાખ બરાબર. સરખાઈનું, તારે છૂટ છે ખરચવું હોય તો, જા ! પછી પીયરીયાને બોલાવે ને ઢીકણાને બોલાવે ને આને બોલાવે, બસ ! ઓ..હો..હો...! સાદ બેસી જાય તોય એને હખ ન આવે. તોય બોલીને અંદર પરાણે હોંશ કરે. શું છે પણ આ ? શેના લ્હાવા ? અગ્નિના. અગ્નિના લાવા થાય છે, નથી ખબર ? આ પરદેશમાં નીકળે છે ને જો જવાળામુખી ! બાપા ! એ રાગના લ્હાવાની મીઠાશ, બંધમાં અનુકૂળતાની માન્યતા મિથ્યાદષ્ટિ છે, કહે છે. ભારે વાતું, ભાઈ ! આ તો સાદી ભાષામાં મૂક્યું છે. તદ્દન સાદી હિન્દી ભાષામાં (છે). ગાગરમાં સાગર ભરી દીધો છે. કહો, સમજાણું ? આમાં કોઈ શાસ્ત્ર, બહુ ઝીણા કે 'પરમાત્મપ્રકાશ' કે 'સમયસાર' (જેવું નથી).

મુમુક્ષુ :- આમાં કાઢે છે.

ઉત્તર :- એમાં છે ને પણ જુઓને ! શું કહે છે ? જુઓ ! 'શુભ-અશુભ બંધકે ફલમઝાર, રતિઅરતિ કરૈ નિજપદ વિસાર;' ભગવાનઆત્મા આનંદમૂર્તિ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એને ભૂલી અને શુભબંધમાં હરખ કરે છે, રતિ કરે છે. અશુભ બંધ બંધાય એમાં અરતિ કરે છે. અરે...! તમને બંધ થયો. પુણ્યનો બંધ થયો. 'સમયસાર'માં આવે છે ને ? પરજીવની દયામાં પુણ્યબંધ, પરની હિંસામાં પાપબંધ. પુણ્યબંધ થાય ને ?

પણ ત્યાં તો ગાળ્યું દે છે કે, પરજીવની દયામાં અહંકાર છે ને ? મિથ્યાત્વ સહિતનો ત્યાં પાપબંધ છે. એની સાથે ઓલું ઘાતિનું પાપ છે, અઘાતિનું જરી પુણ્ય છે. શેનો ખુશી થાય છે ? એમ કહે છે. પુણ્ય છે ને એમાં ? પુણ્ય તો અમારે બંધાશે ને ? પણ પુણ્ય બંધાય છે ને ? અબંધસ્વરૂપ તારું છે એને આવા બંધમાં તને હરખ શેનો ? સમજાણું કાંઈ ? આવા બંધન થશે ને પછી મોટા સારા ફળ મળશે. ચક્રવર્તી થઈશ, વાસુદેવ ને બળદેવ ને ઢીકણા રાજા થઈએ ને શેકિયા થઈએ. ઇ કહે છે, શુભબંધમાં જેને રતિ અને પ્રેમ છે (એ) બંધતત્ત્વને ભૂલ્યો છે. કોઈ બંધ સારો છે જ નહિ.

અબંધ પરિણામ ભગવાનઆત્મા, મુક્ત ચૈતન્યસ્વરૂપ એની દષ્ટિ, જ્ઞાન, શાંતિ એવા અબંધ પરિણામ (થાય) તે સારા છે. એ સિવાય કોઈ બંધનું કારણ અને બંધરૂપ ભાવ કે બંધનું તત્ત્વ એ સારું નથી. અને બંધના ફળ એકેય સારા નથી. ભારે વાતું, ભાઈ ! ઓ...હો...હો...! આ તો સાત તત્ત્વની ભૂલની વ્યાખ્યા ચાલે છે. સમજાણું કાંઈ ? મિથ્યાદષ્ટિની ભૂલ. વળી ત્યાગ તો પછી. મુનિપણું ને ઇ તો ક્યાંય રહી ગયું. આ તો હજી સાત તત્ત્વની ભૂલમાં અટક્યો એ મિથ્યાદષ્ટિ છે એને ધર્મ-બર્મ, ત્યાગ-બાગ હોતો નથી. ઓહો...હો...! ઇ બંધ(ની) વાત કરી.

‘તથા જે (વિરાગ)...’ એટલે ‘રાગ-દ્વેષનો અભાવ...’ એટલે ચારિત્ર. સમજાય છે ? સંવર... સંવર છે ને ઇ ? ઇ સંવર છે. આત્મામાં રાગ-દ્વેષનું રોકાઈ જવું એ સંવરભાવ છે. પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો અટકવા અને આત્મામાંથી શાંતિનું પ્રગટવું એ સંવરતત્ત્વ છે. સંવરતત્ત્વ કહો કે સમ્યક્ચારિત્ર કહો. સમ્યક્ચારિત્ર કહો કે વિરાગ કહો. એ સમ્યક્ચારિત્ર જે આત્માનો સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ, એમાં ઠરવું એનું નામ સમ્યક્ચારિત્ર (છે). કહે છે, એ ‘હિતના (હેતુ)...’ છે. એને ‘દુઃખના આપનાર માને છે.’

